

УДК 332.122 (477.8):[330.322]

А. І. Карпук,

д. е. н., доцент, директор, відокремлений підрозділ НУБіП України

"Боярська лісова дослідна станція", м. Київ

ORCID ID: 0000-0003-2920-8131

Ю. М. Марчук,

к. с.-г. н., завідувач кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: 0000-0003-1184-261X

Т. С. Миклуш,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: 0000-0003-2522-1478

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.3

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: СПЕЦИФІКА КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

A. Karpuk,

Doctor of Economic Sciences, senior lecturer, principal, separate division of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine "Boyarka forest research station", Kyiv

Yu. Marchuk,

PhD in Agricultural Sciences, head of the Department of botany, dendrology and forest selection, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

T. Myklush,

postgraduate student, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

FINANCIAL AND INVESTMENT SUPPORT FOR INTEGRATED ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION: SPECIFICS OF THE CARPATHIAN REGION

У статті розкриваються сутнісні характеристики фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування в умовах поглиблення децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад. Встановлено, що прикметними рисами відзначається формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування в Карпатському регіоні, де ускладнені умови ведення сільського та лісового господарства вимагають перманентного нарощення асигнувань у відтворення та охорону природно-ресурсного потенціалу. Дослідження показали, що має місце територіальна асиметрія в надходженнях природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей у 2012—2017 роках, що вимагає застосування диференційованого підходу до вибору пріоритетів залучення інвестицій у розвиток регіональних природно-ресурсних комплексів, а також домінант фінансування конкретних проектів природоохоронного спрямування. Встановлено, що в розрізі адміністративних областей Карпатського регіону у 2012—

2017 роках спостерігаються значні розриви в сумах видатків місцевих бюджетів на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора, що пов'язано з реальними можливостями місцевого самоврядування фінансувати проекти екологічного оздоровлення довкілля та внутрішніми джерелами суб'єктів господарювання вкладати інвестиційні ресурси у відтворення природних ресурсів та інших елементів навколишнього природного середовища. Обґрунтовано, що сучасна система фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування має охоплювати широкий спектр методів та інструментів, які дозволятимуть акумулювати максимально можливі суми природно-ресурсних та екологічних платежів у спеціальних фондах місцевих бюджетів, передусім в бюджетах місцевого самоврядування, щоб підвищити дієвість фінансування органами місцевого самоврядування проектів відтворення природно-ресурсного потенціалу та екологічного реінжинірингу довкілля. Доведено, що органи місцевого самоврядування мають активніше працювати в напрямі залучення іноземних інвестицій в реалізацію проектів екологічного спрямування на основі застосування угод публічно-приватного партнерства, участі в реалізації проектів міжнародного природоохоронного співробітництва через імплементацію Цілей сталого розвитку, затверджених ООН, та впровадження базових положень природоохоронних директив Європейського Союзу.

The article reveals the essential characteristics of financial and investment support for integrated environmental management in the conditions of deepening decentralization and the creation of united territorial communities. It was determined that the formation of a system of financial and investment support for integrated natural resource management in the Carpathian region, where difficult conditions for agriculture and forestry require a permanent increase in allocations for the reproduction and protection of natural resource potential, is notable. Research has shown that there is a territorial asymmetry in natural resource and environmental payments to local budgets of the Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Lviv and Chernivtsi regions in 2012—2017, which requires a differentiated approach to the selection of priorities for attracting investment in the development of regional natural resource complexes. As well as the dominant financing of specific environmental projects. It is established that in the context of administrative regions of the Carpathian region in 2012—2017, there are significant gaps in the amount of expenditures of local budgets for environmental protection and development of the natural resource sector, that is associated with the real capacity of local governments to finance environmental improvement projects and internal sources of economic entities to invest investment resources in the reproduction of natural resources and other elements of the environment. It is proved that the modern system of financial and investment support for integrated environmental management should cover a wide range of methods and tools that will allow accumulating the maximum possible amounts of natural resource and environmental payments in special funds of local budgets, primarily in the budgets of local government, in order to increase the effectiveness of financing by local governments of projects for the reproduction of natural resource potential and environmental reengineering of the environment. It is proved that local governments should work more actively to attract foreign investment in the implementation of environmental projects based on the application of public-private partnership agreements, participation in the implementation of international environmental cooperation projects through the implementation of sustainable development goals approved by the UN, and the introduction of basic provisions of environmental directives of the European Union.

Ключові слова: фінансово-інвестиційне забезпечення, комплексне природокористування, рентна плата, екологічний податок, місцеві бюджети, спеціальні фонди.

Key words: financial and investment support, integrated nature management, rent, environmental tax, local budgets, special funds.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Процеси деіндустріалізації, які спостерігаються в територіальних господарських комплексах, вимагають від регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування переглянути пріоритети господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, використання якого при забезпеченні відповідного рівня комплексності сприятиме нарощенню обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю та призведе до зростання по-

даткових надходжень до місцевих бюджетів. Водночас тривале домінування виснажливого типу природокористування призвело до погіршення еколого-економічних характеристик природного багатства і тому виникла гостра необхідність у диверсифікації методів фінансово-інвестиційного забезпечення проектів модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази та інфраструктури комплексного природокористування.

Поглиблення процесів децентралізації та необхідність забезпечення господарської самодостатності територіальних громад ще більше актуалізували дану проблему. Найбільш акту-

альним є нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування для ризикогенних регіонів, яким виступає Карпатський регіон. Структурні деформації в господарському комплексі цього регіону призвели до згортання обсягів виробництва в секторі хімічної індустрії, нафтоперероблення та машинобудування, що фактично зробило природно-ресурсний потенціал базовим чинником соціально-економічного піднесення адміністративних областей Карпатського регіону.

Найбільшим рівнем соціально-економічної та екологічної ефективності використання природних ресурсів у цьому регіоні буде відзначатися знову ж таки за умови підвищення комплексності їх використання, а це потребує додаткових капітальних вкладень у модернізацію та реконструкцію природно-господарської та природоохоронної інфраструктури. Тому диверсифікація джерел, методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування у Карпатському регіоні з врахуванням викликів децентралізації сьогодні виступає важливою проблемою для теорії та методології економічного регулювання природокористування в Україні загалом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Специфіка існуючих наукових підходів, які стосуються фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування полягає в тому, що більшість вчених акцентує увагу на проблемах активізації інвестиційної діяльності у природоохоронній сфері, а інституціональне підґрунтя інвестування модернізації виробничо-технічної бази господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу не отримало належної уваги як з теоретичної, так і з прикладної точок зору.

Зокрема І. Безп'ята вважає, що інвестиції є найважливішим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в охороні довкілля, поліпшення якісних показників діяльності на макро- і мікрорівнях. Природоохоронні інвестиційні проекти повинні бути економічно, фінансово й екологічно ефективними і здійснюватися з урахуванням впливу багатьох факторів [1]. Сьогодні стає зрозумілим, на думку С. Полковниченко, Ю. Гребенюк, В. Яцун, що без нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізації напрямів їх вкладення досягнення позитивних результатів у сфері охорони навколишнього природного середовища є немож-

ливим [4, с. 24]. На переконання Л.І. Іщук, А.М. Ніколаєвої та С.О. Пиріг, з метою нарощення інвестиційного потенціалу у сфері природокористування, враховуючи обмеженість бюджетних коштів на охорону довкілля, необхідно розробляти нетрадиційні ринкові джерела фінансування природоохоронної діяльності [3, с. 155].

Погоджуючись з приведеними підходами стосовно необхідності активізації інвестиційної діяльності у сфері охорони довкілля, варто вказати, що у разі позитивного вирішення цього завдання вдасться усунути лише частину проблеми переведення природно-господарських комплексів на принципи комплексності, оскільки фінансування природоохоронних заходів — це вже усунення наслідків нераціонального використання природних ресурсів.

Тому не менш важливим завданням диверсифікації фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування є нарощення інвестицій у розширене відтворення природно-ресурсного потенціалу, а точніше в промислову індустрію, яка забезпечує безпосереднє залучення природної сировини у продуктово-виробничі ланцюги. Чим вищий рівень комплексності залучення природної сировини у відтворювальний процес, тим більше доданої вартості створюється.

У вітчизняній економіці природокористування окремими вченими частково піднімається проблема активізації процесів фінансово-інвестиційного забезпечення господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, зокрема виокремлюється специфіка інвестування природно-господарських проектів у Карпатському регіоні. М. Ступень та І. Жук переконані, що інвестиційне забезпечення природокористування має бути спрямоване на збереження і збільшення природного капіталу, відтворення природних ресурсів і якості навколишнього природного середовища, скорочення сукупного екодеструктивного впливу на суспільство й природу, збільшення ринкової вартості підприємств за рахунок зниження екологічних ризиків і безпечного функціонування виробництва [5, с. 41]. Такий підхід значною мірою розкриває зміст фінансово-інвестиційного забезпечення природокористування, що спрямоване не лише на збереження і відтворення природно-ресурсного потенціалу і на упередження еколого-деструктивного впливу на довкілля, а й на підвищення рівня інвестиційної привабливості природоексплуатаційних проектів.

Певним рівнем актуальності відзначається підхід В. Голяна, А. Сундука та В. Савчука стосовно специфіки інвестиційного забезпечення природокористування у зонах ризикового землеробства, до яких зокрема відноситься і Карпатський регіон. Вони акцентують увагу на інституціональних засадах інвестиційного забезпечення природокористування в зонах ризикового землеробства, що мають включати додаткові стимули стосовно проведення екологічного реінжинірингу порушених земель, розширення масштабів агролісомеліративних робіт, модернізації та реконструкції гідротехнічних споруд. Як ефективну форму фінансово-інвестиційного забезпечення природокористування В. Голян, А. Сундук та В. Савчук розглядають інституціоналізацію угод державно-приватного партнерства, які дозволяють залучати приватні інвестиції у відтворення державних та комунальних природно-господарських активів [2, с. 345].

Однак всі перераховані підходи не дають повної картини про інституціональні зрушення, які мають відбутися у фінансово-інвестиційному забезпеченні природокористування, щоб забезпечити максимальною мірою переведення господарського освоєння природних ресурсів на принципи комплексності. Одним з основних інституціональних розривів існуючого механізму фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування є відірваність надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів до бюджетів різного таксономічного рівня від їх цільової прив'язки до конкретних напрямів фінансування природоохоронних заходів.

ЦІЛІ СТАТТІ

Цілями статті є оцінка основних тенденцій надходжень рентних платежів, плати за землю та екологічного податку до місцевих бюджетів областей Карпатського регіону та видатків місцевих бюджетів областей зазначеного регіону на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора через призму розроблення дієвого інструментарію нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування в умовах децентралізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Реалізація цілей та завдань регіональної політики комплексного природокористування на еколого-економічних засадах потребує формування фінансових фондів відтворення та

охорони окремих видів природних ресурсів, а також розбудови індустрії поводження з відходами, оскільки несвоєчасне видалення та утилізація промислових та побутових відходів наносять значну шкоду як навколишньому середовищу, так і здоров'ю місцевого населення.

Потенційно вагомим джерелом фінансування проектів комплексного природокористування у Карпатському регіоні виступають надходження рентних платежів (рентної плати за використання лісових ресурсів, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за користування надрами), плати за землю та екологічного податку до місцевих бюджетів.

У розрізі чотирьох областей названого економічного району спостерігається значний варіаційний розмах у розрізі надходжень природно-ресурсних та екологічних платежів загалом, а також окремих складових рентної плати. У Закарпатській області у 2012—2017 рр. спостерігається висхідний тренд у надходженнях природно-ресурсних та екологічних платежів. Якщо у 2012 році загальна сума надходжень природно-ресурсних та екологічних платежів становила 113,2 млн грн, у 2015 році — 183,9 млн грн, то у 2017 році — 344,5 млн грн. Зокрема у 2017 році порівняно з 2012 роком природно-ресурсні та екологічні надходження до місцевих бюджетів України виросли на 231,2 млн грн. Зокрема у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів збільшилося на 27,6 млн грн (табл. 1).

Якщо аналізувати зміни надходжень окремих складових рентної плати у 2017 році порівняно з 2012 роком, то спостерігається наступна картина: рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів виросла на 29,4 млн грн, рентна плата за спеціальне використання води — на 3 млн грн, рентна плата за користування надрами зменшилася на 4,9 млн грн. У Закарпатській області у 2017 році порівняно з 2012 роком відбулось збільшення на 200,4 млн грн надходжень земельного податку та орендної плати за землю, що пов'язано з індексацією ставок даних платежів. Також висхідний тренд спостерігається в цілому у динаміці надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів Закарпатської області. Зокрема у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження даного платежу збільшились на 3,3 млн грн.

У Івано-Франківській області порівняно із Закарпатською областю спостерігається на порядок вищий рівень надходжень природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих

Таблиця 1. Сума надходжень рентних платежів, плати за землю та екологічного податку до місцевих бюджетів областей Карпатського регіону, млн грн

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	абс. відх. 2017/2012	від. відх. 2017/2012
Закарпатська область								
Природно-ресурсні та екологічні надходження	113,26	120,86	136,83	183,93	303,36	344,50	231,2	204,2
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів, в тому числі:	27,14	30,57	41,30	51,55	70,59	54,71	27,6	101,6
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	14,13	16,81	28,85	43,39	62,05	43,56	29,4	208,3
- рентна плата за спеціальне використання води	4,08	4,78	4,91	4,50	6,11	7,12	3,0	74,5
- рентна плата за користування надрами	8,93	8,98	7,54	3,66	2,43	4,02	-4,9	-54,9
- плата за використання інших природних ресурсів	-	-	-	-	0,000	0,000	0,0	0,0
земельний податок та орендна плата за землю	81,39	83,29	88,47	125,78	224,61	281,82	200,4	246,2
екологічний податок	4,72	7,00	7,06	6,60	8,16	7,97	3,3	68,9
Івано-Франківська область								
Природно-ресурсні та екологічні надходження	339,98	310,01	313,76	499,29	738,57	823,46	483,5	142,2
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів, в тому числі:	76,20	38,48	40,14	43,62	54,29	53,97	-22,2	-29,2
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	9,64	10,28	18,42	26,64	39,40	34,62	25,0	259,3
- рентна плата за спеціальне використання води	6,75	6,84	7,62	7,62	7,95	9,71	3,0	43,8
- рентна плата за користування надрами	59,82	21,36	14,10	9,36	6,94	9,65	-50,2	-83,9
- плата за використання інших природних ресурсів	-	-	-	-	0,000	0,000	0,0	0,0
земельний податок та орендна плата за землю	179,05	187,01	198,46	268,88	418,59	488,90	309,8	173,0
екологічний податок	84,73	84,52	75,16	186,78	265,69	280,59	195,9	231,2
Львівська область								
Природно-ресурсні та екологічні надходження	486,35	461,07	487,39	661,37	1 043,45	1 166,45	680,1	139,8
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів, в тому числі:	98,00	75,92	79,93	77,28	94,42	94,31	-3,7	-3,8
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	13,82	15,00	27,16	36,24	43,86	35,39	21,6	156,0
- рентна плата за спеціальне використання води	22,32	24,90	24,06	21,98	27,91	32,51	10,2	45,6
- рентна плата за користування надрами	61,86	36,02	28,66	18,83	22,51	26,35	-35,5	-57,4
- плата за використання інших природних ресурсів	0,002	-	0,048	0,233	0,140	0,065	0,1	3004,8
земельний податок та орендна плата за землю	348,66	348,06	373,47	537,00	841,10	970,67	622,0	178,4
екологічний податок	39,69	37,09	33,98	47,09	107,94	101,46	61,8	155,7
Чернівецька область								
Природно-ресурсні та екологічні надходження	148,09	146,96	155,55	192,06	288,40	321,31	173,2	117,0
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів, в тому числі:	19,02	17,51	22,38	25,03	30,24	29,24	10,2	53,7
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	9,17	9,46	15,53	17,95	23,72	20,21	11,0	120,5
- рентна плата за спеціальне використання води	4,58	5,35	5,02	4,42	4,68	6,40	1,8	39,8
- рентна плата за користування надрами	5,27	2,69	1,83	2,65	1,85	2,62	-2,7	-50,3
- плата за використання інших природних ресурсів	0,001	0,003	-	-	0,000	-	0,0	0,0
земельний податок та орендна плата за землю	123,63	125,50	127,71	164,14	254,80	288,46	164,8	133,3
екологічний податок	5,44	3,95	5,46	2,89	3,35	3,61	-1,8	-33,6

бюджетів. Це пов'язано з тим, що в цьому регіоні спостерігаються значно більші масштаби надкористування і є більшою база стягнення плати за землю. Зокрема, у 2012 році до місцевих бюджетів Івано-Франківської області надійшло природо-ресурсних та екологічних платежів на суму 339,9 млн грн, у 2015 році — 499,3 млн грн, у 2017 році — 823,5 млн грн. Загалом у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів Івано-Франківської області збільшилося на 483,5 млн грн. У 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається збільшення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів (на 25 млн грн), рентної плати за спеціальне використання води (на 3 млн грн).

Однак у 2017 році порівняно з 2012 роком зменшилися надходження рентної плати за користування надрами до місцевих бюджетів. Якщо у 2012 році сума надходжень даного платежу складала 59,8 млн грн, то у 2017 році — 9,6 млн грн. У даному регіоні у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження земельного податку та орендної плати за землю до місцевих бюджетів збільшилася на 309,8 млн грн. Порівняно з іншими регіонами у Івано-Франківській області у 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається зростання надходжень екологічного податку (на 195,9 млн грн). Якщо аналізувати основні тенденції надходжень природо-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів Івано-Франківської області, то слід виходити з того, що цей регіон тривалий період був центром хімічної індустрії в Україні, що відповідним чином відображалось на динаміці викидів і скидів шкідливих речовин і потребувало відповідного фіскального супроводження. У зв'язку з тим, що спостерігається згорання обсягів видобутку вуглеводневої та гірсько-хімічної сировини відбулось зменшення надходжень рентної плати за користування надрами.

Основним структуроутворюючим регіоном Карпатського економічного району є Львівська область, яка порівняно з іншими областями відзначається потужнішим промисловим потенціалом, вищим рівнем урбанізації територій, що відповідним чином відображається на нормативній грошовій оцінці земель різних категорій та рівні комплексності природокористування. Якщо в 2012 році до місцевих бюджетів Львівської області надходило 486,4 млн грн природно-ресурсних та екологічних платежів, у 2014 році — 487,4 млн грн, то у 2017 році — 1,2 млрд грн. Тобто у 2017 році порівняно з

2012 роком надходження природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів Львівської області збільшилася на 680,1 млн грн. Це свідчить про підвищення рівня фіскальної віддачі господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та підвищення результативності стягнення екологічних податків за забруднення навколишнього природного середовища.

Збільшення надходжень природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів Львівської області в основному забезпечувалося за рахунок зростання плати за землю та екологічного податку. Водночас відбулося зменшення надходжень рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів. Так, у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів зменшилося на 3,7 млн грн, що в основному було зумовлено скороченням надходжень рентної плати за користування надрами (на 35,5 млн грн). У динаміці рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів та рентної плати за спеціальне використання води у 2017 році порівняно з 2012 роком мало місце зростання (відповідно на 21,6 млн грн та 10,2 млн грн).

Про підвищення ефективності фіскального регулювання земельних відносин свідчить висхідний тренд в динаміці надходжень земельного податку та орендної плати за землю до місцевих бюджетів Львівської області. Якщо в 2012 році надходження даних платежів складало 348,6 млн грн, у 2014 році — 373,5 млн грн, у 2016 році — 841,1 млн грн, то у 2017 році — 970,7 млн грн. Лівова частка надходжень земельного податку та рентної плати за землю становила плата за використання земель населених пунктів, що пов'язано з високим рівнем нормативної грошової оцінки цієї категорії земель та відсутністю повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення. У 2017 році порівняно з 2012 роком надходження екологічного податку до місцевих бюджетів Львівської області збільшилося на 61,8 млн грн.

У Чернівецькій області як і по інших регіонах Карпатського економічного району загалом спостерігається висхідна тенденція в динаміці надходжень природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів. Якщо у 2012 році до місцевих бюджетів Івано-Франківської області надходило 148,1 млн грн природно-ресурсних та екологічних платежів, у 2014 році — 153,5 млн грн, то у 2017 році — 321,3 млн грн. Тобто у 2017 році порівняно з 2012 роком надходження природно-ресурсних

Таблиця 2. Сума видатків місцевих бюджетів областей Карпатського регіону на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора, млн грн

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	абс. відх. 2017/2012	від. відх. 2017/2012
Закарпатська область								
Видатки на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора:	6,38	5,39	6,94	31,84	32,31	39,87	33,5	525,0
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	2,83	3,66	5,05	26,27	26,45	35,16	32,3	1141,5
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	2,74	1,34	1,69	3,32	1,95	2,14	-0,6	-21,8
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	0,81	0,39	0,20	2,26	3,92	2,56	1,8	217,1
Івано-Франківська область								
Видатки на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора:	7,04	6,21	7,79	58,16	45,15	64,97	57,9	823,5
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	1,97	1,43	2,22	38,20	36,37	54,97	53,0	2696,6
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	1,78	1,50	2,30	16,17	2,44	4,40	2,6	147,9
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	3,29	3,28	3,27	3,80	6,34	5,60	2,3	69,9
Львівська область								
Видатки на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора:	19,61	28,84	32,84	96,82	82,63	115,07	95,5	486,9
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	12,30	16,61	18,95	74,10	65,49	90,15	77,9	633,1
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	4,15	7,65	9,12	12,48	8,73	13,09	8,9	215,8
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	3,16	4,58	4,78	10,25	8,42	11,83	8,7	273,9
Чернівецька область								
Видатки на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора:	5,27	7,35	11,09	33,71	33,79	43,08	37,8	718,2
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	1,19	1,75	3,01	29,16	29,25	38,31	37,1	3126,3
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	0,70	0,45	0,31	0,59	1,16	2,10	1,4	198,9
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	3,37	5,16	7,77	3,96	3,39	2,67	-0,7	-20,8

та екологічних платежів до місцевих бюджетів Чернівецької області збільшилися на 173,2 млн грн Як і по інших регіонах левову частку збільшення природно-ресурсних та екологічних платежів до місцевих бюджетів склало зростання надходжень земельного податку та орендної плати за землю (на 164,8 млн грн).

У Чернівецькій області як у більшості областей Карпатського економічного району у 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається зменшення надходжень рентної плати за користування надрами до місцевих бюджетів (зменшення склало 2,7 млн грн).

Забезпечення комплексного природокористування значною мірою залежить від суми видатків місцевих бюджетів на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора. У Закарпатській області у динаміці видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора спостерігається висхідна тенденція, зокрема у 2017 році порівняно з 2012 роком видатки на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора збіль-

шилися на 33,5 млн грн Також у 2017 році порівняно з 2012 роком відбулося збільшення видатків з місцевих бюджетів на сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство (на 32,3 млн грн), на запобігання та ліквідацію надзвичайних ситуацій і наслідків стихійного лиха (на 1,8 млн грн) (табл. 2).

Водночас у 2017 році порівняно з 2012 роком видатки на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку зменшилися на 0,6 млн грн. Для Закарпатської області природно-ресурсний сектор виступає базовою ланкою регіонального господарського комплексу і зростання видатків на модернізацію окремих його ланок створює додаткові можливості для розширеного відтворення, що сприятиме підвищенню частки цієї складової господарського комплексу у регіональному валовому продукті.

Позитивним моментом фінансового забезпечення комплексного природокористування є зростання видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора у Іва-

но-Франківській області. Зокрема у 2017 році порівняно з 2012 роком сума названих видатків збільшилася на 57,9 млн грн. Значним позитивом слід вважати також зростання у 2017 році порівняно з 2012 роком видатків на сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство (зростання склало 53 млн грн). Також у 2017 році порівняно з 2012 роком у Івано-Франківській області спостерігається збільшення суми видатків місцевих бюджетів на охорону навколишнього природного середовища і ядерну безпеку та на запобігання і ліквідацію надзвичайних ситуацій і наслідків стихійного лиха (збільшення видатків відповідно склало 2,6 та 2,3 млн грн). Отже, у Івано-Франківській області спостерігається збільшення видатків на раціоналізацію природокористування та запобігання надзвичайних ситуацій, що створює сприятливі передумови для підвищення рівня комплексності господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу.

Аналогічна тенденція в динаміці видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора спостерігається й у Львівській області. Зокрема у 2012 році ця стаття видатків місцевих бюджетів складала 19,6 млн грн, у 2013 році — 28,8 млн грн, у 2015 році — 96,8 млн грн, а у 2017 році — 115 млн грн. Загалом у 2017 році порівняно з 2012 роком видатки на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора з місцевих бюджетів Львівської області вирости на 95,5 млн грн. Також у 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається збільшення видатків з місцевих бюджетів на сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство (на 77,9 млн грн), на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку (на 8,9 млн грн), на запобігання та ліквідацію надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха (на 8,7 млн грн).

Зростання видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора за рахунок місцевих бюджетів варто прогнозувати на найближчі роки, оскільки створення об'єднаних територіальних громад розширює джерела наповнення місцевих бюджетів як за рахунок природно-ресурсних та екологічних платежів, так і за рахунок підвищення ефективності функціонування комунальних підприємств природно-ресурсного сектора, що у свою чергу нарощує потенціал фінансування природно-господарських та природоохоронних проектів.

У Чернівецькій області у 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається суттєве збіль-

шення видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора (збільшення склало 37,8 млн грн). Найбільшою мірою зросли видатки з місцевих бюджетів на підтримку сільського і лісового господарства, рибного господарства та мисливства (на 37,1 млн грн). Видатки на охорону навколишнього природного середовища та ядерну безпеку у 2017 році порівняно з 2012 роком збільшилися на 1,4 млн грн. Відбулось зменшення у 2017 році порівняно з 2012 роком видатків на запобігання та ліквідацію надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха (скорочення склало 0,7 млн грн). Для Чернівецької області, де відсутня концентрація значної кількості промислових об'єктів природно-ресурсний сектор виступає основним пріоритетом нарощення ресурсно-виробничого потенціалу, що дасть можливість у середньостроковій перспективі збільшити виробництво продукції з високою доданою вартістю та сприяти соціально-економічному піднесенню сільських територій.

В умовах поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, які передбачають перенесення центру регулювання процесів комплексного природокористування на рівень територіальних громад, необхідно є цільова прив'язка надходжень природно-ресурсних платежів до місцевих бюджетів до видатків, які стосуються раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля, що дасть можливість поштовхнути процеси відтворення природно-ресурсного потенціалу. Сьогодні переважна більшість природно-ресурсних та екологічних платежів надходить до загальних фондів місцевих бюджетів, тому лише незначна їх частка спрямовується на охорону довкілля та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Так, у 2012 році надходження рентних та екологічних платежів до місцевих бюджетів перевищували видатки місцевих бюджетів на охорону довкілля та розвиток природно-ресурсного сектора у Карпатському регіоні у 28,4 разу, у 2015 році — у 7 разів, у 2017 році — у 10,1 разу.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Однією з основних передумов соціально-економічного піднесення Карпатського регіону в умовах структурних деформацій промислового сектора є підвищення результативності використання природно-ресурсного потенціалу, що є можливим за рахунок зростання рівня комплексності використан-

ня у відтворювальному процесі природної сировини. Виходячи з цих міркувань особливої актуальності, набуває проблема диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування через внесення змін у міжбюджетні відносини стосовно розподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, плати за землю, екологічного податку, що передбачатимуть збільшення частки названих платежів, які зараховуватимуться до бюджетів місцевого самоврядування. Більше того, вони мають надходити до спеціальних фондів екологічного та природно-ресурсного спрямування і мати цільову прив'язку до фінансування природоохоронних та природо-експлуатаційних проектів. З метою нарощення обсягів залучення приватних інвестицій в індустрію господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, яка перебуває у державній та комунальній власності, доцільно інституціоналізувати широкий спектр форм та видів публічно-приватного партнерства, які забезпечать поєднання інвестиційного потенціалу приватного бізнесу та організаційно-майнові можливості держави та місцевого самоврядування. Виходячи з того, що всі адміністративні області Карпатського регіону є прикордонними, місцева влада цих адміністративно-територіальних одиниць повинна активніше приймати участь у реалізації транскордонних проектів екологічного спрямування, які фінансуються Європейським Союзом.

Література:

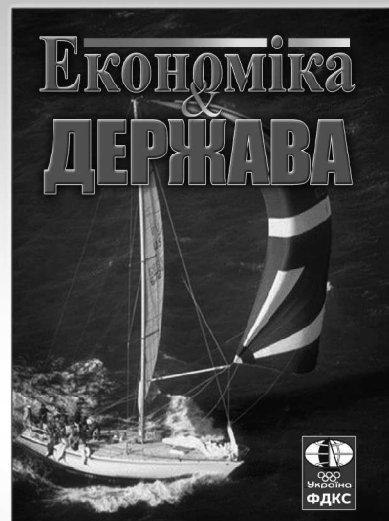
1. Безп'ята І.В. Інвестування природоохоронної діяльності сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2012. № 18. С. 6—8.
2. Голян В.А., Сундук А.М., Савчук В.В. Інституціональні засади інвестиційного забезпечення раціоналізації аграрного природокористування в зонах ризикового землеробства. 2017. № 2. С. 340—346.
3. Іщук Л.І., Ніколаєва А.М., Пиріг С.О. Інвестиційні чинники фінансування природоохоронної діяльності. Економічний форум. 2016. № 3. С. 151—155.
4. Полковниченко С.О., Гребенюк Ю.В., Яцун В.М. Інвестиційне забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2013. № 2 (18). С. 22—33.
5. Ступень М., Жук І. Інвестиційний фактор інноваційного забезпечення раціонального природокористування. Економіст. 2014. № 3. С. 39—41.

References:

1. Bezp'iata, I.V. (2012), "Investing in environmental protection activities of agricultural enterprises", *Ahrosvit*, vol. 18, pp. 6—8.
2. Holian, V.A. Sunduk, A.M. and Savchuk, V.V. (2017), "Institutional principles of investment support for rationalization of agrarian nature management in zones of risky agriculture", *Problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 340—346.
3. Ischuk, L.I. Nikolaieva, A.M. and Pyrih, S.O. (2016), "Investment factors for financing environmental activities", *Ekonomichnyj forum*, vol. 3, pp. 151—155.
4. Polkovnychenko, S.O. Hrebenuk, Yu.V. and Yatsun, V.M. (2013), "Investment support for environmental activities in Ukraine", *Naukovyj visnyk ChDIEU*, vol. 2 (18), pp. 22—33.
5. Stupen', M. and Zhuk, I. (2014), "The investment factor of innovative provision of rational environmental management", *Ekonomist*, vol. 3, pp. 39—41.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2020 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ**

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73